

ISMET SMAILOVIĆ

PISANJE NAŠIH I TUĐIH IMENA ORIJENTALNOG PORIJEKLA

I. PISANJE NAŠIH IMENA

Naslov moga referata zahtijeva da u početku dam ovo uvodno objašnjenje:

Kad govorimo o našim imenima orijentalnog porijekla, onda treba voditi računa da mi imamo 2 vrste imena čije je porijeklo iz nekog od orijentalnih jezika. Prije svega tu su najvećim dijelom imena jugoslavenskih Muslimana, koja su usvojena procesom islamizacije a vode porijeklo iz: arapskog, perzijskog, turskog i starohebrejskog jezika, npr.: *Abdulah, Asim, Muhamed, Džemal, Mustafa, Fatima, Razija, Zehra* itd. Takva se imena obično nazivaju *muslimanska imena*. Drugu vrstu naših imena orijentalnog porijekla čine ona imena što ih ima jugoslavensko nemuslimansko stanovništvo (Srbi, Hrvati, Slovenci, Makedonci, Crnogorci, Jevreji i dr.), a porijeklom su iz: starohebrejskog, akadskog, aramejskog, staroegipatskog ili nekog drugog starog orijentalnog jezika, npr.: *Ilija, Jovan (Ivan), Jakob (Jakov), Josif (Josip), Zaharije, Salamon, Marija, Suzana* itd. I jedna i druga imena, bez ozbira na svoje porijeklo, jesu naša, jer su se u svemu prilagodila zakonima i prirodi našega jezika i čine sastavni dio opće jugoslavenske antroponimije.

U prvom dijelu moga izlaganja bit će govora samo o imenima iz prve kategorije, tj. o tzv. muslimanskim imenima orijentalnog porijekla, jer njihovo pisanje još nije potpuno normirano našim postojećim pravopisnim pravilima.

Ako čitamo najnoviji Pravopis srpskohrvatskog, odnosno hrvatskosrpskog književnog jezika, što ga je izradila Pravopisna komisija a izdale Matica srpska i Matica hrvatska 1960. god. vidjet ćemo da se našim muslimanskim imenima orijentalnog porijekla nije posvetila odgovarajuća pažnja premda je na str. 65. naglašeno da »naša musli-

manska imena ne treba smatrati stranim«. Zato su i dalje ostale dileme kako treba pisati neka od tih imena koja u pravopisnom i ortoeps-kom pogledu mogu svakoga dovesti u nedoumicu. Na tu činjenicu ukazao je skoro i Darko Tanasković ovako: »Dosadašnji pravopisni priručnici nisu razmatrali transkripciju reči iz arapskog, turskog, per-sijskog i drugih orijentalnih jezika, čak ni u oblasti ličnih imena koja se najčešće prenose. U tom pogledu ni poslednji veliki *Pravopis* dveju Matica nije izuzetak i pored sve ozbiljnosti i savesnosti sa kojom je rađen.«¹⁾

U velikom Pravopisu i njegovu rječniku zabilježeno je svega 30 (muslimanskih) imena orijentalnog porijekla, od kojih su neka nave-dena pogrešno (npr. *Đémo* mjesto *Džémo*, *Zùlējka* mjesto *Zulējha* i *Mùstaj*, što uopće ne postoji kao samostalno ime osim u složenici *Mùstājbeg*), a neka nemaju pravilan akcenat ili su bez kvantitete (npr.: *Džāfer* mjesto *Džāfer*, *Hajrūdīn* mjesto *Hajrūdīn*, *Muhārem* mjesto *Muhārem*, *Mùjaga* mjesto *Mũjaga*, *Zulējka* mjesto *Zulējha*).

Gotovo isti toliki broj (oko 30) domaćih muslimanskih imena orijentalnog porijekla ima u svome rječniku i Pravopisni priručnik srpskohrvatskog-hrvatskorspskog jezika što sū ga napisali Svetozar Marković, Mustafa Ajanović i Zvonimir Diklić,²⁾ s tim što imena nisu akcentovana pa im nije utvrđen pravilan izgovor. Pada u oči da su autori Pravopisnog priručnika u vezi s antroponimima orijentalnog porijekla mnogo više pažnje posvetili imenima azijskih i afričkih držav-nika i političara nego imenima što ih imaju jugoslavenski Muslimani. Tako se u poglavlju »Riječi iz orijentalnih jezika« navode primjeri: *Huari Bumédien*, *Hejkal*, *Abu Nur Hohsen*, *Ali Abu Ajad* i mnogi drugi, a nigdje nema naših imena koja u pravopisnom i ortoepskom pogledu mogu dovesti u nedoumicu, npr.: *Aid* (*Ajid*), *Faik* (*Fajik*), *Hidajet* (*Hidaet*), *Kamila* (*Kjamila*), *Nadža* (*Nađa*), *Nidžara* (*Nidara*), *Ruveid* (*Ruvejd*), *Smail* (*Smajl*, *Smajil*), *Ševket* (*Šefket*), *Šuaib* (*Šuajb*), *Taib* (*Tajib*), *Zaim* (*Zajim*) i dr.

Da bi se u to pitanje unijelo više jasnoće i pravopisno-ortoepske sigurnosti, potrebno je o tome nešto reći i dati nekoliko prijedloga, koji bi mogli biti korisni prilikom dopune sadašnjeg pravopisa.

Prije svega treba imati na umu da naša muslimanska imena orijentalnog porijekla nisu strana, da su se u fonetici, morfologiji, akcentu i tvorbi prilagodila zakonima i pravilima našega jezika, pa u tom smislu treba što više usklađivati i njihovo pravopisno normiranje. U izvjesnim slučajevima, zbog specifičnih glasovnih sekvenci, zbog dugotrajne navike u izgovoru i pisanju, ili iz drugih razloga mogu se dopustiti neka odstupanja ili dubletna rješenja. Pođimo od konkretnih primjera po uobičajenom pravopisnom redoslijedu.

SUGLASNIK H — Ovaj suglasnik je u govoru bosanskoherce-govačkih Muslimana vrlo stabilan i treba ga i u izgovru i u pisanju

¹⁾ Darko Tanasković — Pisanje arapskih reči u srpskohrvatskom jeziku, Naš jezik, knj. XXI (nova serija), sv. 4—5, str. 241.

²⁾ S. Marković, M. Ajanović i Z. Diklić — Pravopisni priručnik srpskohrvat-skog-hrvatskorspskog jezika, Sarajevo, 1972. izd. »Svjetlost«.

ličnih imena čuvati gdje mu je po etimologiji mjesto. Njegovo reduciranje ili zamjenjivanje drugim glasovima (v, j, k) u ličnim imenima ne dolazi u obzir. Zato u ortoepskom i pravopisnom standardu ne može biti: *Kalid* umjesto *Halid*, *Usnija* umjesto *Husnija*, *Zulejka* umjesto *Zulejha*, *Asan* umjesto *Hasan*, *Muksin* umjesto *Muhsin*, *Beader* umjesto *Behader*, *Orkan* umjesto *Orhan* i sl.

U tome treba biti vrlo oprezan jer u nekim imenima fonem *k* nije alternacija za *h*, već je iz drugog korijena, pa bi u slučaju zamjenjivanja tih fonema došlo do promjene značenja imena. Tako npr. imena *Šuhreta* i *Šukreta* imaju dva različita korijena; *Šuhreta* je postalo od ar. *šuhrät* = slava, popularnost, reputacija (korijen *šähr*), a *Šukreta* od ar. korijena *šukr* = zahvala, zahvalnost. Takva se pojava odnosi i na ova imena: *Zahir* i *Zakir*, *Sahib* i *Sakib*, *Meliha* i *Melika*, *Bahir* i *Bakir*, *Nezaheta* i *Nezaketa*, gdje su fonemi *h* i *k* iz različitih korijena, pa ne smije doći do njihova zamjenjivanja ni u izgovoru ni u pisanju.

Suglasnik *h* ne treba izgovarati ni pisati u imenima: *Ajka* (pogrešno *Hajka*), *Azema* (pogrešno *Hazema*), *Riza* (pogrešno *Rizah*), *Zekerija* (pogrešno *Zekerijah*) i *Zija* (pogrešno *Zijah*), jer mu tu po etimologiji nije mjesto.

SUGLASNIK J — Pravopis srpskohrvatskog književnog jezika u poglavlju o izgovoru i pisanju suglasnika *j* (čl. 45, 46, 47, 48) ne navodi kao primjer ni jedno muslimansko ime orijentalnog porijekla. Nešto takvih primjera ima u spomenutom Pravopisnom priručniku, ali bi ih trebalo biti više s obzirom da ima mnogo imena u kojima može doći do pogrešnog pisanja suglasnika *j*. Sadašnje pravopisne norme u tom pogledu ne zaslužuju nikakav prigovor kad je riječ o pisanju muslimanskih imena orijentalnog porijekla, izuzev što je takva imena trebalo uvrstiti među primjere.

Tako npr. u čl. 46. t. b), c) i d) dobro bi bilo da stoje neka od ovih muških imena: *Alija*, *Bahrija*, *Fahrija*, *Fazlija*, *Hakija*, *Nurija*, *Ševkija*, *Vehbija*, *Zuhdija* i sl. ili od ženskih: *Asija*, *Atija*, *Bedrija*, *Behija*, *Rabija*, *Razija*, *Zekija* i sl. jer za njih vrijedi isto pravilo o obaveznom pisanju i izgovoru glasa *j* kao i u primjerima: *Ilija*, *Marija*, *Matija*. To se odnosi i na oblike prisvojnog pridjeva: *Alijin*, *Bahrijin*, *Fazlijin*, *Asijin*, *Rabijin*, *Razijin* i sl. Dakle, u poziciji *i* + *a*, *i*, *e*, *u* mora se izgovarati i pisati suglasnik *j* i u muslimanskim imenima orijentalnog porijekla. U tome nema izuzetka.

U obrnutoj poziciji *a*, *i*, *e*, *u* + *i* suglasnik *j* se ne piše ni u imenima orijentalnog ni nekog drugog porijekla. /V. čl. 48. t. c Pravopisa srpskohrvatskog knjiž. jezika/. Zato treba pisati muška imena: *Aid*, *Faik*, *Faim*, *Husein*, *Muid*, *Mulaim*, *Nail*, *Seid*, *Smail*, *Ubeid*, *Uveys*, *Uzeir*, *Zulkarnein* i sl. ženska: *Aiša* (može i *Ajša* a ne može *Ajiša*), *Baisa*, *Faiza*, *Seida* i sl..

Ovdje ne treba svrstavati imena: *Rejhan*, *Sulejman*, *Vejsil*, *Zejnil*, *Zejneba*, *Zubejda* i sl. u kojima je artikulacija glasa *h* stabilna i jasna, a osim toga u njima nije poslije vokala *e* došlo i već *j*, koje na

tom mjestu etimološki postoji. Zato takva imena treba pisati sa suglasnikom *j*. To vrijedi i za ime *Tajib* i *Tajiba* u kojima je etimološko *j* čak udvostručeno (s tešdidom).

Ima nekoliko ženskih imena koja svoje hipokoristično značenje dobiju samo promjenom akcenta, i tom akcenatskom promjenom utječu na jaču artikulaciju glasa *j*. To su npr. *Aiša* > *Ajša*, *Âjša*, *Naila* > *Nájla*, *Raífa* > *Rájfa*, *Saíma* > *Sájma*, *Saída* > *Sájda* i sl. Takve hipokoristike treba pisati sa suglasnikom *j* još iz jednog razloga, a to je što se bez njega, ako nema naznačenog akcenta, ne može osjetiti hipokorističnost, pa se npr. *Naila* može čitati i *Naila* i *Nájla*.

Da nešto kažem i o pisanju imena *Smail*, jer mnogi to ime pišu *Smajl*, a od toga onda i prezime *Smajlović*. Pravopis je pisanje toga imena dobro normirao, samo *Smail*, i prema njemu prezime *Smailagić*, a nije ništa rekao o mogućnosti pisanja prezimena *Smajlović*. Takvu mogućnost dopustio je Pravopisni priručnik analogno prema *Mihajlo* — *Mihajlović*³). Ako ima nekog opravdanja da se može pisati *Smajlović* kao *Mihajlović*, nema opravdanja za pisanje *Smajl* mjesto *Smail*, jer u našem jeziku ne postoji završna sekvenca *-jl*. Zato se ne može pisati ni *Mihajl* već samo *Mihail* i *Mihailo*, *Mihajlo*. Kad bi postojalo ime *Smajlo* ili *Smailo* i za njega bi vrijedilo dubletno pisanje kao i za ime *Mihailo*, *Mihajlo*, ali pošto ne postoji, onda se može pisati samo *Smail* kao *Mihail*.

Pravopis nije sasvim kategoričan u pravilu o pisanju suglasnika *j* između *e* — *a*, pa u nekim riječima traži da se *j* piše (ideja, Koreja, matineja), a u nekim da se ne piše (idealna, kupea, defilea i dr.). U vezi s tim nije navedeno nijedno lično ime kao primjer. Čak se ni u Pravopisnom rječniku ne može naći da li treba pisati *Dejan* ili *Dean*, jer toga imena tamo uopće nema. Među muslimanskim imenima orijentalnog porijekla malo ih ima u kojima postoji vokalna pozicija *e* — *a*, (ja mogu navesti samo 3), ali bi ipak trebalo utvrditi da li među tim vokalima treba pisati suglasnik *j* ili ne treba. Odmah da kažem da bi u imenima *Bejadudin* i *Mejaz* trebalo pisati suglasnik *j* jer on tu etimološki postoji i u izgovoru se osjeća, a u imenu *Sead* ne postoji i u izgovoru se ne osjeća, pa ga zato ne treba ni pisati.

U obrnutoj vokalnoj poziciji *a* — *e* suglasnik *j* treba pisati u imenima orijentalnog porijekla: *Berajeta*, *Begajet*, *Begajeta*, *Hidajet*, *Hidajeta* i sl.

Ostala pravopisna pravila o pisanju suglasnika *j* u našim i stranim riječima treba da važe i za imena orijentalnog porijekla.

SUGLASNICI Č i Ć — Među muslimanskim imenima orijentalnog porijekla samo 3 imena imaju u sebi suglasnik *č*, a to su: *Čelebija*, *Oruč* i *Malkoč*. Mnogo ih je više u kojima postoji suglasnik *ć*. U stvari, suglasnika *ć* nema ni u arapskom, ni u turskom, ni u perzijskom jeziku, već se on stvorio u našem jeziku od palatalnog okluziva *k'* koji postoji u tim jezicima. U pravopisnom i ortoepskom pogledu poteš-

³ S. Marković, M. Ajanović, Z. Diklić — Pravopisni priručnik, str. 41.

koća nema ako se takav glas pretvorio u *ć*, npr.: *Ćašif*, *Ćamil*, *Ćatiba*, *Ćemal*, *Ćerim* i sl. Treba samo dobro paziti da se on u izgovoru i pisanju čuva, tj. da se ne zamjenjuje sa sličnim suglasnikom *č*.

Međutim, palatalni okluziv *k'* (kjāf, kef) nije se uvijek pretvorio u *ć*, pa nastaje problem kako u tom slučaju treba pisati takva imena, da li *Kamila* ili *Kjamila*, *Sekur* ili *Šekjur*, *Katiba* ili *Kjatiba*, *Kerim* ili *Kjerim* i sl. Pravopis i Pravopisni priručnik o tome ništa ne govore, pa je potrebno ovdje o tome iznijeti neki prijedlog i mišljenje.

Pošto je ortoepska kvaliteta palatalnog okluziva *k'* drukčija od uvularnog *k*, to se razlika u izgovoru ne može osjetiti ako se *k'* u pisanoj riječi nađe ispred tvrdih vokala *a*, *u*, *o*, npr. *Kamila* se može čitati kao *kamila* (= deva) i kao *Kjamila* (ako neko zna da je to *k* nastalo od *k'*), u imenu *Sekur* drugi slog se može čitati kao i u riječi *Merkur*, a to nije onda *k'* već velar *k*. Zato je potrebno da pisani znak što više odgovara izgovornoj vrijednosti glasa, da se grafički mogu međusobno razlikovati dvije fonološke vrijednosti, dva fonema. To je najlakše postići ako *k'* ispred tvrdih vokala *a*, *u*, *o* pišemo onako kako se taj fonem u našem jeziku najpribližnije izgovara, a najpribližniji je izgovor *kj*. Dakle, imena sa sačuvanim palatalnim okluzivom *k'* ispred *a*, *u*, *o* trebalo bi pisati: *Kjamil*, *Kjamila*, *Kjatiba*, *Kjašif*, *Kjazim*, *Šekjur* i sl. Ispred mekih vokala *e*, *i* to nije potrebno, jer se i uvularno *k* i palatalno *k* u toj poziciji u našem jeziku izgovaraju približno jednako, pa se ortoepske razlike ne osjećaju. U imenima *Rukija* i *Zekija* nema gotovo nikakve razlike u izgovoru sekvence *-ki-* premda je u prvom imenu uvularno *k* (*q*, *kāf*), a u drugom palatalno *k'* (*kājf*, *kef*). Zato treba pisati samo: *Kerim*, *Kemal*, *Kevsera*, *Zekija*, *Zakir*, *Šakir*, *Akif* i sl.

SUGLASNICI DŽ i Đ — Ima dosta muslimanskih imena orijentalnog porijekla u kojima se nalaze ova dva suglasnika. U imenima arapskog porijekla nema suglasnika *đ* već samo *dž*, a u imenima perzijskog i turskog porijekla *đ* je nastalo, i to bez izuzetka, od palatalnog okluziva *g'*. Pravopis srpskohrvatskog književnog jezika strogo normira izgovor i pisanje ovih afrikata pa je potrebno dobro paziti da se to poštuje i u imenima orijentalnog porijekla. Treba upozoriti da je u Pravopisnom rječniku pogrešno navedeno ime *Đemo* mjesto *Džemo*, jer je to hipokoristik od punog imena *Džemal* ili *Džemaludin*. Ta se greška prenosi iz narodne pjesme »Kraljević Marko i Đemo Brđanin«, u kojoj je narodni pjevač, pjevajući Vuku Karadžiću tu pjesmu, pogrešno izgovorio ime *Đemo* umjesto *Džemo*, a Vuk je tačno zapisivao što je od pjevača čuo.

U Bosni i Hercegovini neki pogrešno govore i pišu žensko hipokoristično ime *Nađa* umjesto *Nadža*, koje je nastalo od *Nadžija*. Greška je, dakle, u (ne) razlikovanju glasova *dž* i *đ*. Slična ortoepska greška čini se i u izgovoru ženskog imena *Nidžara* umjesto *Niđara*. Ime *Niđara* potječe od perzijske riječi *nigār* u kojoj palatalno *g'* može dati samo *đ* a nikako *dž*.

JEDNAČENJE SUGLASNIKA PO ZVUČNOSTI — Od svih naših pravopisnih pravila najteže je dosljedno primjenjivati na imenima orijentalnog porijekla pravila o jednačenju suglasnika po zvučnosti.

Ni Pravopisna komisija u tome nije mogla biti kategorična, pa je za 3 imena dala samo preporuku da ih je bolje pisati s jednačenjem (*Mithat*, *Ethem*, *Suphija*) nego bez jednačenja (*Midhat*, *Edhem*, *Subhija*).⁴)

Praksa je pokazala i stalno pokazuje da takva preporuka nije naišla na povoljan prijem, pa nosioci takvih imena, a i drugi, pišu i dalje *Midhat*, *Edhem*, *Subhija* (bez jednačenja). U prilog tome navodim dokumentaciju profesora Mustafe Ajanovića, koji piše: »Telefonski imenik za Sarajevo iz 1970. g. kazuje nam da od 31 ubilježnog *Edhema* nema ni jednog *Ethema*; *Midhata* ima 37, a 38. i 39. su *Mithati*; od 7 *Subhi* — sve su takve. Ovaj mi se podatak čini naročito značajan, jer se u njegov sigurno unosi, zapisuje onako kako je ko rekao, odnosno *napismeno poslao* svoje ime, prezime i ostale podatke.« (Podvlačio M. A.)⁵) Mustafa Ajanović je u Sarajevu pregledao i matične knjige rođenih, umrlih i vjenčanih od 1929. do 1936., od 1948. do 1951., zatim iz 1879, 1914. i 1960. god. pa je došao do ovakvih podataka: *Edhem* (bez jednačenja) — 52, *Ethem* (s jednačenjem) — uopće nema; *Midhat* (bez jednačenja) — 16, *Mithat* (s jednačenjem) — 4; *Subha* (bez jednačenja) — 22, *Supha* (s jednačenjem) — uopće nema. Zajedno s podacima iz Telefonskog imenika stanje je ovako: *Edhem*, *Midhat*, *Subha* (bez jednačenja) — 165, a s jednačenjem — 6.⁶)

Zašto je Pravopisna komisija dala preporuku za jednačenje suglasnika po zvučnosti u tim imenima? Zato što je u tome usvojila praksu savremenog turskog jezika u kojem ta imena postoje, a pravopis turskog jezika propisuje jednačenje.⁷) *Zaključak je jasan, a to je da turski izgovor imena arapskog porijekla nije uvijek identičan našem izgovoru i da turski pravopis ne može biti uzorak za pisanje orijentalnih riječi i imena u našem jeziku.* Zato je bolje imena *Midhat*, *Edhem* i *Subhija* pisati bez jednačenja po zvučnosti, jer je takvo pisanje bliže našem izgovoru, a tako je i uobičajeno po pravopisnoj navici i tradiciji.

Za ostala imena orijentalnog porijekla u kojima postoje dva suglasnika jedan do drugoga nejednaka po zvučnosti, teško je dati preporuku za njihovo obavezno jednačenje. To je teško učiniti i za druga imena koja nisu orijentalnog porijekla, pa je zbog toga Pravopisna komisija izuzela od jednačenja prezimena: *Habsburg*, *Vašington*, *Musorgski*, *Rentgen* (*Röntgen*) i dr. Zato ćemo pojedinačno razmotriti neke slučajeve u kojima bi trebalo i u kojima ne bi trebalo vršiti jednačenje suglasnika po zvučnosti.

⁴ Pravopis hrvatskosrpskoga književnog jezika, izd. Matica hrvatska, Matica srpska, Zagreb, Novi Sad, 1960. g. čl. 76. t. 2. (str. 65).

⁵ Mustafa Ajanović — »Pravopisni priručnik« prema »Novosadskom pravopisu«, Prilozi nastavi srpskohrvatskog jezika i književnosti, br. 5/1975. Banjaluka, str. 7.

⁶ Mustafa Ajanović — op. cit. str. 8.

⁷ Pravopis turskoga jezika inače mnogo obezvučuje i finalne zvučne konsonante (kitap, Habip, Vahit, Halit, Rešit, Edip i sl.) jer je takav izgovor u Turaka.

a) Uz bezvučni suglasnik *h* može stajati zvučni suglasnik pa nije potrebno jednačenje po zvučnosti. Zato treba pisati: *Beghanuma*, *Edhem*, *Ezher*, *Midhat*, *Subhija*, *Mehdija*, *Vahdet*, *Vahdeta*, *Vehbija*, *Šehzada* i sl. U imenu *Fethija* ne radi se o jednačenju suglasnika po zvučnosti, jer *t* stoji uz *h* po etimologiji i slučajno zadovoljava naš zahtjev o jednačenju po zvučnosti.

b) Ne treba vršiti jednačenje po zvučnosti ni u pisanju imena *Hifzija* i *Ševket*. Bolje je da ostane *Hifzija*, jer u književnom jeziku nemamo primjera da *f* prelazi u *v*,⁸) pa zašto bi se samo u imenu *Hifzija* pravio nepotreban izuzetak. U imenu *Ševket* ne može se vršiti jednačenje *v* u *f* jer se time stvara novo ime s drugim korijenom i drugim značenjem. *Šefket* je nastalo od ar. *šāfāqat* = nježnost, samilost, sažaljenje, a *Ševket* od ar. *šāwqat* = moć, sila, snaga; veličina; sjaj.

c) U imenima *Igbal* (od ar. *iqbāl*), *Magbul* (od ar. *maqbul*), *Mugbil* (od ar. *muqbīl*), *Mugđim* (od ar. *muğđim*) i sl. treba izvršiti jednačenje po zvučnosti (*k* > *g*) i u izgovoru i u pisanju, jer se time neće promijeniti značenje imena.

Jednačenje po zvučnosti treba vršiti i u hipokoristicima: *Dutka* (od *Dudija*, *Duda*), *Rapka* (od *Rabija*), *Satka* (od *Sadeta*), *Sutka* (od *Suada*) i sl.

Ovo su najčešći slučajevi u kojima se javljaju uslovi za jednačenje suglasnika po zvučnosti, a da li ta jednačenja treba ili ne treba izvršiti, pokazuju navedeni primjeri i obrazloženja.

PROMJENA SUGLASNIKA K, G, H, PRED SAMOGLASNICIMA E i I — Ono što je u Pravopisu normirano za ostala naša imena, vrijedi, uglavnom, i za muslimanska imena orijentalnog porijekla. Tamo stoji u čl. 65. t. 2. da se u ličnim imenima ne vrši promjena *k*, *g*, *h*, ispred *i* u *c*, *z*, *s* i navode se ovi primjeri: *Milka* — *Milki*, *Anka* — *Anki*, *Đuka* — *Đuki*, *Lenka* — *Lenki*, *Danka* — *Danki*, *Zorka* — *Zorki*, *Luka* — *Luki*, *Draga* — *Dragi*. Ta norma vrijedi i za muslimanska imena orijentalnog porijekla pa treba govoriti i pisati: *Meho* — *Mehi*, *Alaga* — *Alagi*, *Ševko* — *Ševki*, *Salko* — *Salki*, *Pašaga* — *Pašagi*, *Melika* — *Meliki*, *Sidika* — *Sidiki*, *Nasiha* — *Nasihi* itd.

Što se tiče promjene *k*, *g*, *h* ispred *e* u *č*, *ž*, *š*, može se odmah reći da se ona u vokativu imena orijentalnog porijekla vrlo rijetko javlja, jer sva imena stranog porijekla sa svršetkom na *k*, *g*, *h* nerado primaju vokativni nastavak *-e*. Zato se ne mogu preporučiti kao normirani vokativni oblici: *Namiče* (od *Namik*), *Šefiče* (od *Šefik*), *Fetaše* (od *Fetah*), *Sališe* (od *Salih*), *Abdulaše* (od *Abdulah*) i sl. Vokativ takvih imena treba da bude kao i nominativ, a kod onih koja imaju posljednji slog dug, vokativ može biti i s nastavkom *-u* (*Refiku*, *Šefiku*, *Teufiku* i sl.). Imena koja su složena s *Alāh* (gdje je posljednji slog opet dug) *obavezno* imaju vokativ s nastavkom *-u* (*Abdulahu*, *Sejfulahu*, *Fethulahu* i sl.).

⁸ Mihailo Stevanović — Savremeni srpskohrvatski jezik, knj. I, Naučno delo, Beograd, 1964., str. 100—101.

Pretvaranje suglasnika *k, g, h* ispred *i* u *č, ž, š* javlja se samo u tvorbi novih imena ili hipokorističnih oblika, npr. *Salčin* (od *Salko*), *Mujčin* (od *Mujko*) i sl.

GUBLJENJE SUGLASNIKA — Gubljenje suglasnika u našem jeziku javlja se kao težnja za jednostavnijim i lakšim izgovorom udvojenih i teških suglasničkih skupova. U tom slučaju od dva jednaka susjedna suglasnika jedan se gubi, npr. *oddijeliti* > *odijeliti*, ili se iz teškog suglasničkog skupa izgube dva suglasnika, npr. *šeststo* > *šesto*.

Takva se pojava vidi i u imenima orijentalnog porijekla koja su u naš jezik ušla s dvostrukim suglasnicima (geminatama). Pošto naš jezik teško podnosi geminaciju, to se ona gubljenjem suglasnika uklanja i u ličnim imenima, i u ostalim riječima orijentalnog porijekla. Zato muslimanska imena orijentalnog porijekla s dvostrukim suglasnicima treba pisati bez geminacije, npr.: *Abdulah, Abdurahman, Hajrudin, Muhamed, Muvedet, Sidik* i sl.⁹) Odstupanja od toga mogla bi se dopustiti u tekstovima gdje pisac želi naglasiti govornu emfazu, ili hoće da tačno navede izvorni izgovor nekog imena u rečenicama religioznog sadržaja.

SASTAVLJENO I RASTAVLJENO PISANJE IMENA — Među muslimanskim imenima orijentalnog porijekla u Bosni i Hercegovini ima i dvojnih imena, koja su nastala spajanjem dvaju samostalnih imena u jedno složeno (dvojno) ime. Takva se imena u izgovoru osjećaju kao prave složenice, imaju jedan akcenat, pa ih treba pisati sastavljeno, npr.: *Alihàjdar* (od *Ali* i *Hajdar*), *Alirizā* (od *Ali* i *Riza*), *Alosman* (od *Ali* i *Osman*), *Mehmedàlija* (od *Mehmed* i *Alija*), *Sejdàlija* (od *Seid* i *Alija*) i sl.

Međutim, u Arapa, Perzijanaca i Turaka dvojna imena se ne spajaju kao u nas u jednu potpunu pravu složenicu, već se izgovaraju i pišu odvojeno. Takva dvojna imena treba i po našem pravopisu pisati odvojeno, bez crtice ako se oba imena mijenjaju, npr. *Mustafa Kemal* (gen. *Mustafe Kemala*) *Nazim Hikmet* (gen. *Nazima Hikmeta*) i sl.

Ima i u Bosni i Hercegovini ljudi s takvim tipom dvojnih nesloženih imena, pa i njihova takva imena treba pisati odvojeno i bez crtice ako oba imena dobijaju padežne nastavke, npr. *Musa Ćazim Ćatić* (gen. *Muse Ćazima Ćatića*), *Muhamed Ševket Kurt* (gen. *Muhameda Ševketa Kurta*), *Muhamed Seid Serdarević* (gen. *Muhameda Seida Serdarevića*), a s crticom ako se mijenja samo jedno ime, npr. *Osman-Nuri Hadžić* (gen. *Osmana-Nuri Hadžića*) i sl.

Sastavljeno i rastavljeno pisanje nekadašnjih titula uz imena, kad su one stvarne ili su postale sastavni dio imena izgubivši svoje

⁹ Mitar Pešikan je sasvim u pravu kad kaže: »Bez obzira na fonološki značaj udvojenih suglasnika u arapskom glasovnom sistemu, naš pravopis ne može za opštu upotrebu prihvatiti udvojeno pisanje, kao što ga ne prihvata ni za druge jezike.« (M. Pešikan: »Transkripcija arapskih imena u svjetlu naše pravopisne i jezičke norme« (uz članak D. Tanaskovića), *Naš jezik*, knj. XXI (nova serija), sv. 4—5, Beograd, str. 261.

pravo značenje, dobro su regulisala pravila našeg pravopisa, pa po njima treba u pisanju i postupati, npr. *Smail-aga* (Čengić) ali *Đulaga*, *Alaga*, *Pašaga*, *Đulbeg*, *Bešlaga* i sl.¹⁰)

OZVUČENJE I OBEZVUČENJE ZAVRŠNOG SUGLASNIKA —

Ovo je jedna specifična ortoepska pojava u imenima orijentalnog porijekla, koja je važna i u pravopisnom pogledu, a pravopisna pravila je nisu obuhvatila. Radi se o imenima koja se u narodu, a i u književnim tekstovima, pojavljuju u dva ortoepska i pravopisna lika, s ozvučenim i obezvučenim završnim suglasnikom u odnosu na izvorni fonetski lik, npr. prema izvornom *Ahmed* imamo *Ahmet*, prema izvornom *Mahmud* imamo *Mahmut*, prema *Murad* imamo *Murat*, prema *Ferhad* — *Ferhat*, prema *Husrev* — *Husref*, prema *Perteu* — *Pertef*, prema *Redžeb* — *Redžep* i sl. Ovdje su, dakle, završni zvučni suglasnici *d*, *v* i *b* obezvučeni u svoje bezvučne parnjake *t*, *f* i *p*.

Nasuprot tome imamo primjera u kojima je završni bezvučni suglasnik *s* ozvučen u svoj zvučni parnjak *z* pa prema izvornom *Firdus* imamo *Firduz*, prema izvornom *Idris* imamo *Idriz*, prema *Almas* — *Almaz*, prema *Abas* — *Abaz*, prema *Haris* — *Hariz*, prema *Junus* — *Junuz* i sl.

Naćemo se ovdje upuštati u razloge takvih pojava, već ćemo pokušati da damo prijedloge za ortoepski i pravopisni standard takvih imena. A teško ih je dati bez prigovora ove ili one vrste, pa ću zato ovdje iznijeti samo dva prijedloga za rješenje toga problema.

Prvi prijedlog je da se dopusti pisanje takvih imena prema stvarnom izgovoru u našem jeziku, tj. kako ih izgovara onaj kome pripadaju, bez obzira da li je to u skladu s njihovim izvornim (etimološkim) likom. Dakle, *Ahmed* i *Ahmet*, *Mahmud* i *Mahmut*, *Idris* i *Idriz*, *Ferhad* i *Ferhat*, *Abas* i *Abaz*, *Haris* i *Hariz*, *Junus* i *Junuz* itd.

Dobra strana ovakvog prijedloga i rješenja je u tome što se tu vidi stvarno prilagođavanje orijentalnih imena našoj općoj antroponimiji i glasovnim promjenama u njoj, što je dopuštena veća sloboda izbora u izgovoru i pisanju i što tim niko nije opterećen da misli na etimološki lik imena. Kao što npr. mogu biti imena: *Josip* i *Josif*, *Dmitar* i *Mitar*, *Stjepan*, *Stipan* i *Šćepan* i sl. zašto ne bi moglo biti *Ahmed* i *Ahmet*, *Abas* i *Abaz*, *Ferhad* i *Ferhat* i sl.

Slaba strana ovog prijedloga i rješenja je u tome što izmiče pravopisnoj normi i sistemskom rješenju, stvara dublete i modifikacije, a ponekad može da otežava i naučno-lingvistički pristup imenu.

¹⁰ U vezi s imenima u kojima je nekadašnja titula *aga* izgubila svoje pravo značenje, navodim zanimljive rečenice Hasana Kikića iz njegova romana *Bukve*:

»Đulaga nije Đul-aga, Đulaga nije nikad ni bio aga, jer aga je aga i ima prostrane zemlje i kućišta, a Đulagi su nadili tako ime da mu 'tepaju'. I nekad su mu 'tepali', nekad je Đulaga Mehić Kokin i mislio da je makar mali agica, dobro se, posve dobro živovalo, a danas je Đulaga sprdačina od age i nije obukao novih čakšira već deset godina«.

Hasan Kikić — *Djela*, I knjiga, izd. »Svjetlost«, Sarajevo, 1952. str. 233.

Drugi prijedlog je da se imena koja po etimologiji imaju na kraju *s*, tako izgovaraju i pišu (*Abas, Almas, Idris, Junus, Haris* i sl.), a imena koja imaju po etimologiji na kraju zvučne suglasnike, da ih samo u pisanju zadrže (*Ahmed, Mahmud, Ferhad, Pertev, Husrev* i sl.).

Dobra strana ovog prijedloga i rješenja je u tome što u pisanje i izgovor orijentalnih imena unosi više pravilnosti i sistema, odstranjuje samovolju i kaos, ukazuje kako neke stvari radi naučne istine treba i naučiti i da su u ime toga mnoge modifikacije i deformacije u jezičnom standardu i pravopisnim normama nepoželjne. Nepoželjno je npr. slabo razlikovanje *č* i *ć*, *đ* i *dž* premda mnogi u tome ne prave nikakvu razliku. Nepoželjno je izgovaranje i pisanje riječi bez glasa *h* ondje gdje mu je po etimologiji mjesto iako mnogi taj glas zanemaruju i u izgovoru i u pisanju. Nepoželjno je mnogo štošta, ali zato postoje regulativi i pravila koji upućuju na izvjestan red i sistem, gdje se zna zašto nešto treba i zašto ne treba. Ako se dopusti da u pravopisu može biti i *Ahmed* i *Ahmet*, i *Abas* i *Abaz*, i *Husrev* i *Husref* itd. onda to više nije red ni sistem, bar u pisanju. U izgovoru neka bude kako je kome lakše kao i u drugim riječima i vlastitim imenima. Niko nikoga ne prisiljava da govori: *gradski, ljudski, Vašington, Habsburg, Musorgski* i sl. može reći: *gratski, ljutski*, ili *gracki, ljucki*, može reći: *Musorkski* ili *Musorski* i sl. ali mora pisati: *gradski, ljudski, Musorgski* itd. U nečijem izgovoru, pa i u pisanju, može biti npr. *Vranjo* i *Rvoje*, ali pravopisna norma obavezuje da se ta imena pišu *Franjo* i *Hrvoje*.

Slaba strana ovog prijedloga i rješenja je u tome što se ne dopušta nosiocu imena da svoje ime piše onako kako ga izgovara, što obavezuje na poštivanje etimološkog lika imena pa time pojačava vezu s njegovim orijentalnim porijeklom umjesto da je slabi, i što bi se njegovim usvajanjem morali naglasiti i neki izuzeci, npr.: *Murat, Redžep* i *Husref*. Ime *Murat* se po akcentu i kvantiteti razlikuje od svog izvornog lika *Mūrād*, pa u Bosni i Hercegovini postoji i *Mūrād* i *Murat*. To su, dakle, dva imena pa bi ih trebalo različito i pisati. Ime *Redžep* takođe bi se moralo pisati samo sa završnim suglasnikom *p*, jer se u Bosni i Hercegovini to ime jedino tako i izgovara i piše. To vrijedi i za ime *Husref*. Samo se u složenici *Gazi Husrevbeg* (više zbog jednačenja po zvučnosti nego zbog etimologije) može čuti etimološki suglasnik *v*, pa neki tako i pišu.

Iz svega navedenog vidi se koliko ima neriješenih pitanja i propusta u našem pravopisu kad se radi o imenima orijentalnog porijekla, a ta se imena vrlo često nalaze i u našoj umjetničkoj književnosti i u našoj štampi. Možda će ove primjedbe, prijedlozi i mišljenja dobro doći da se u tome situacija što prije popravi i radi naše nauke o jeziku, i radi svakodnevnih praktičnih potreba. S takvom sam ih željom i iznio.

II. PISANJE TUĐIH IMENA

Pisanje tuđih imena orijentalnog porijekla, osobito arapskih, takođe je bez odgovarajućih sistemskih rješenja u našem pravopisu. Na to su ove godine ukazali zapaženi radovi Darka Tanaskovića, Nikole

Rodića, Mitra Pešikana i Asima Pece objavljeni u Našem jeziku (knj. XXI (nova serija) sv. 4—5 i knj. XXII sv. 1—2) gdje se ukazuje s velikom ozbiljnošću na takvu problematiku i na način kako je treba najbolje rješavati. Njihovi radovi istodobno ukazuju i na velike dileme koje se javljaju u transkripciji arapskih glasova kad ulaze u naš jezik, kao i na veliku opreznost u donošenju odgovarajućih pravopisnih pravila u tom smislu. Bez obzira što spomenuti autori u nečemu nude različita rješenja, činjenica je da se o njihovim tvrdnjama, prijedlozima i mišljenjima mora ozbiljno voditi računa prilikom utvrđivanja pravopisnih pravila o transkripciji tuđih imena orijentalnog porijekla.

Zbog nedostatka vremena i prostora nisam u stanju da se opširnije uključim u sve detalje ove komplicirane problematike pa ću ovom prilikom dati samo svoja načelna mišljenja i opredjeljenja.

Naše političke, ekonomske i kulturne veze s arapskim zemljama uslovile su da se u našoj štampi, na radiju i televiziji sve češće pišu i izgovaraju imena arapskih državnika, političara i drugih značajnih ličnosti. Međutim, neka njihova imena dopiru do našeg uha i oka u drukačijoj glasovnoj strukturi nego što bismo očekivali. Tako se npr. piše i govori: *Nagib* umjesto *Nedžib*, *Gamal* umjesto *Džemal*, *Kalid* ili *Kaled* umjesto *Halid*, *Reza* umjesto *Riza* i sl.

Zbog čega dolazi do toga? Zbog toga što se takva imena preuzimaju iz transkripcije koja odgovara engleskom jeziku, a ne vodi se računa da će takav postupak štetiti i arapskom i našem jeziku. Arapskom šteti jer se njegova riječ, odnosno vlastito ime, glasovno deformira, a našem jeziku i našem čovjeku šteti jer prima i usvaja strana imena u iskrivljenoj formi.

S druge strane mi nemamo nikakva razloga da takva imena pišemo i izgovaramo prema engleskoj transkripciji kad ona postoje u pravilnom izgovoru kao imena naših ljudi. Mi u Jugoslaviji imamo na hiljade *Džemala* i *Nedžiba* pa zašto bi se jedan arapski *Džemal* kod nas nepravilno zvao *Gamal* kad se naš pravilno zove *Džemal*! Ili, ako smatramo da je bolje i pravilnije pisati i čitati *Gamal* umjesto *Džemal*, onda treba i našeg *Džemala* zvati *Gamal*, našeg *Nedžiba* zvati *Nagib*, našeg *Džafera* zvati *Gafar*, našeg *Halida* zvati *Kaled* i sl.

Branilac pisanja i izgovora *Gamal* umjesto *Džemal*, *Nagib* umjesto *Nedžib* i tome sl. može reći da Arapi u Egiptu zbilja umjesto *dž* izgovaraju *g* pa zato govore *Gamal* i *Nagib*. Prema tome ne bi imalo razloga da mi u Jugoslaviji mijenjamo njihov izgovor. Istina je da se danas u Egiptu vrlo često izgovara *g* umjesto *dž* (osobito u gradskim sredinama), ali je istina da se to isto *dž* među alžirskim Arapima čuje kao *ž*, pa bi po toj logici kod nas alžirski *Džemal* trebalo da bude *Žemal*, a *Nedžib* — *Nežib*. Još ako bismo slušali Arape u Iraku, koji veoma često izgovaraju glas *k* (kjāf) kao *ć*, onda bismo imali još nekoliko potvrda i primjera o dijalekatskoj modifikaciji glasova arapskog književnog jezika. Arapski jezik, kao i većina drugih poznatih jezika u svijetu, ima svoje pokrajinske (dijalekatske) govore u kojima nastaju raznovrsne glasovne i morfološke modifikacije, ali zato postoji

jedinstveni, standardni (književni) arapski jezik, koji svojim fonetskim, ortoepskim i gramatičkim pravilima nedvosmisleno i jasno određuje normu pravilnog izgovora i pisanja. To treba da je i nama kriterij kad u svoj jezik prenosimo arapske riječi i vlastita imena, naravno ukoliko to podnosi fonološki i fonetski sistem našega jezika. A u primjerima o kojima ovdje govorimo, podnosi.

Radi komparacije evo još jednog primjera. Poznato je da u njemačkom jeziku pokrajinski govori mnogo odstupaju od standardnog njemačkog jezika, ali nikom ne pada na pamet, ni kod nas ni u drugim zemljama, da njemačka imena piše i izgovara prema pokrajinskim izgovorima. U njemačkoj pokrajini Bavarskoj završno *-ig* ili *-ich* izgovara se kao *-iš* (*Fridriš*, *Ludviš* i sl.) pa niko od nas nije ni pokušao da tako piše i izgovara takva i slična imena, već samo onako kako se to piše u njemačkom standardnom (književnom) jeziku: *Friedrich* i *Ludwig*, odnosno *Fridrih* i *Ludvig* (kako se u nas fonetski transkribira).

U prilog tezi da arapska imena ne treba u naš jezik prenositi u iskrivljenom obliku iz pokrajinskih arapskih govora i preko tuđih posrednih transkripcija (npr. engleske) idu i misli Darka Tanaskovića. Naglašavajući da je u vezi s tim kod nas stanje upravo haotično i da u tom haosu postoje raznovrsne samovoljne intervencije i simplifikacije, on kaže: »Znatno bi opravdanije bilo početi od stvarnog arapskog oblika reči i od naših usvojenih opštih pravopisnih odredaba pa na taj način utvrditi principe fonetskog transkribovanja elemenata iz arapskog jezika.«¹¹) Svoje mišljenje o (ne)poštivanju lokalnih (dijalekatskih) izgovora u arapskom jeziku Tanasković iskazuje u poglavlju gdje govori o različitom izgovoru arapskog glasa *q* (*qāf*) u gradskim sredinama, naročito u Siriji i Egiptu, pa kaže: »Međutim, ovu osobinu lokalnog izgovora ne treba poštovati prilikom prenošenja arapskih reči u neki strani jezik, jer može da dovede do zabune.«¹²)

I Nikola Rodić je protiv ugledanja na zapadnoevropske jezike prilikom transkripcije arapskih riječi i imena u našem jeziku. Dokazujući obiljem primjera dobro transkribiranih arabizama u našem jeziku da mi već imamo »izgrađen sistem pravilnosti, odnosno spontanih diferencijacija karakterističnih za varvarizme« on svoj rad zaključuje ovako: »Zato bi bilo neophodno u našoj savremenoj praksi oslanjati se i na već izgrađeni sistem u istoriji našeg jezika i ne povoditi se za stranim uticajima, prvenstveno zapadnoevropskih jezika.«¹³)

U svemu tome najviše pažnje zaslužuju prijedlozi Mitra Peškana i Asima Pece, jer su, po mome mišljenju, najbliže rješenju postavljene problematike. I jedan i drugi su protiv posrednog preuzimanja i transkribiranja arapskih imena u našem jeziku, što je prvi uslov da se rješenju postavljenog pitanja priđe naučno i objektivno. I jedan

¹¹ D. Tanasković: Pisanje arapskih reči u srpskohrvatskom jeziku, Naš jezik, knj. XXI, sv. 4—5, Beograd, 1975. str. 242.

¹² D. Tanasković, op. cit. str. 246.

¹³ Nikola Rodić: Zamena arapskih glasova u tradicionalnim srpskohrvatskim arabizmima, Naš jezik, knj. XXI, sv. 4—5, Beograd, 1975. str. 261.

i drugi se slažu da je naša dosadašnja tradicionalna transkripcija arapskih imena u našem jeziku imala više sistema i dosljednosti u arabizimima koje smo primali u minulim stoljećima nego u novijim preuzimanjima, da je ta tradicija često davala sretnija rješenja od onih koja su nam danas nametnuta pa da prema tome i sada, kad želimo utvrditi norme u transkribiranju arapske onomastike u našem jeziku, o tome treba obavezno i ozbiljno voditi računa. Razlika u mišljenjima Pešikana i Peco postoji jedino u tome što Pešikan više insistira na poštivanju izgovorne norme arapskog književnog jezika, a Peco se više zalaže za poštivanje naše tradicije, ustaljene prakse, postojećeg stanja u našem jeziku i principa koji vrijede u našem načinu preuzimanja riječi iz stranih jezika. Pogledajmo ukratko što o tome kažu i jedan i drugi.

Konstatujući kako je »krajnje vreme da se posveti više pažnje transkripciji arapskih imena i njenom normiranju«, Pešikan kaže: »Stiče se čak utisak da je znatno više sistema i dosljednosti u arabizimima koje smo unosili u minulim stoljećima nego u novijim preuzimanjima. Sređivanje toga stanja nije zadatak samo arabista, nego i stručnjaka za srpskohrvatsku jezičku normu. Normiranje treba da nađe pravu meru između razumljivih želja orijentalista da se u transkripciji sačuva što manje oštećen arapski fonološki sistem i nužnosti da se i na arapska imena primene opšte norme koja važe za upotrebu strane onomastike u našem jeziku; moraju se imati u vidu i takve realnosti kao što su, s jedne strane, tretman arapske onomastike u evropskim jezicima, a s druge strane — naši domaći arabizmi iz starijeg doba i njihov odnos prema izvornom jeziku.«¹⁴)

Nakon toga je Pešikan svoje prijedloge iznio ovako:

»Za našu transkripciju treba kao polaznu osnovu utvrditi sistemске odnose prema izgovornoj normi arapskog književnog jezika. Ne može se smatrati pogrešnim oblik koji je u skladu s tim odnosima, makar odstupao od lokalnih ili regionalnih osobenosti arapskog izgovora. Na ovaj način uprošćava se metod utvrđivanja transkripcije, jer se ona zasniva na pravilima književnog jezika i fonološkom obliku reči, a ne na ispitivanjima sličnim dijalektološkom postupku... Ovo znači da u načelu treba polaziti od arapskog fonološkog sistema a ne od izgovornih varijacija, sem u slučajevima za koje se posebno utvrdi da je odstupanje opravdano.«¹⁵)

Asim Peco je svoje osnovne misli i prijedloge dao u ovim rečenicama:

»Nesumnjivo je tačno da naša tradicija nas nikako ne obavezuje da joj se u svemu danas priklanjamo, ali, istini za volju, ta tradicija je u mnogim pojedinostima davala srećnija rješenja od onih koja su nam nametnuta putem sredstava masovne informacije... Ono što nam se danas nudi u sredstvima masovne informacije, a što potiče sa arap-

¹⁴ Mitar Pešikan: Transkripcija arapskih imena u svetlu naše pravopisne i jezičke norme, Naš jezik, knj. XXI, sv. 4—5, Beograd, 1975. str. 261.

¹⁵ Mitar Pešikan, op. cit. str. 262.

skog jezičkog područja, ne samo što ne vodi računa o postojećoj tradiciji, nego, uz to, ne vodi brige ni o principima koji vrijede u našem načinu preuzimanja riječi iz stranih jezika.«¹⁶⁾

Nezadovoljan svakodnevnom pojavom što nam se arapska imena u štampi pišu u izmijenjenom obliku, jer su na putu do nas bila izložena deformaciji pod utjecajem engleskog i francuskog jezika, Asim Peco kaže: »Otud danas mi znamo za *Nagiba*, *Asada*, *Sadata*, *Siada* i sl. Veliko je pitanje, ponavljam: veliko je pitanje da li je ponuđeno rješenje najbolje. Ja se slažem sa mišljenjem da ne treba strana lična imena prevoditi i od *Šarla* stvarati *Karla* a od *Violete* stvarati *Ljubicu*. To je u redu. Ali ne vidim razloge zašto je potrebno jedno ime primati prema njegovoj pisanoj varijanti, i to donekle deformisanoj, a ne prema njegovoj govornoj varijanti za koju postoji identično ime u našem jeziku, ne vidim razloga zašto je bolje *Asad* nego *Esad*, *Anvar* bolje nego *Enver*, *Gamal* nego *Džemal*, *Siad* nego *Sead*.«¹⁷⁾

Na kraju svoga rada Asim Peco još kaže: »I još nešto: ako u ovakvim slučajevima imamo određene varijante neke vokalske foneme — bilo da je riječ o izrazitijoj otvorenosti ili zatvorenosti tih vokala — tu bi trebalo ići ka našoj praksi, a ne ka praksi nekog stranog jezika. Uostalom, tako se postupa i u drugim slučajevima. Mi iz ruskog jezika nekog *Nikolaja*, sa izrazitom palatalnošću sonanta *n*, ne preuzimamo kao *Njokolaja*, nego imamo neizmijenjen sonant *n*. To je i propisano i pravopisnim pravilima... Dakle, u ovakvim slučajevima ide se ka našoj stvarnosti, bez obzira na to što nam ni izvorna govorna forma ne bi bila suviše strana.«¹⁸⁾

Ovakvim mišljenjima i prijedlozima koja su iznijeli Mitar Pešikan i Asim Peco i ja se priključujem, jer sam i dosad tako mislio, govorio i pisao. Navedene razlike u njihovim gledanjima na transkripciju arapske antroponimije u našem jeziku nisu takve da se ne bi mogle premostiti. Mnogo su važnija ona zajednička gledišta i uvjerenja koja mogu dovesti do konačnog rješenja postavljene problematike, a ta zajednička gledišta, koliko ih ja shvaćam, odgovaraju i našem i arapskom književnom jeziku. Odatle treba poći, jer svaki drugi put vodi na stranputicu.

¹⁶⁾ Asim Peco: Prilog normiranju riječi orijentalnog porijekla, Naš jezik, knj. XXII, sv. 1—2, Beograd, 1976. str. 22.

¹⁷⁾ Asim Peco, op. cit. str. 22.

¹⁸⁾ Asim Peco, op. cit. str. 23.

РЕЗЮМЕ

В начале своего изложения автор замечает, что имеется два типа личных имён восточного происхождения:

1. имена которые носят преимущественно югославские мусульмане и которые принялись в процессе исламизации; они происходят из языков: арабского, иранского, турецкого и древнееврейского. Приведём некоторые из них: АСИМ, ДЖЕМАЛ, МУХАМЕД, МУСТАФА, ФАТИМА, МИРЗА, ОРХАН и др.

2. имена которые носят представители христианского населения в Югославии (сербы, хорваты, словенцы черногорцы, македонцы), югославские евреи и др. Они происходят из следующих языков: древнееврейского, аккадского, арамейского, древнеегипетского и некоторых других восточных языков. Приведём некоторые из них: ИЛИЯ, ЙОВАН (ИВАН), ЯКОБ (ЯКОВ), ЙОСИФ (ЙОСИП), ЗАХАРИЕ, САЛАМОН, МАРИЯ, СУЗАНА и др.

Рассматривая проблематику мусульманских личных имён восточного происхождения, автор считает, что в так назыв. „Большом правописании” и приложенном к нему словаре не уделено должное внимание, хотя они и являются составной частью югославской антропонимии. Оттуда вытекают некоторые недочёты в их написании. Поэтому автор предлагает некоторые решения относительно улучшения орфографической нормы этих имён:

а) произношение и написание согласного Х в тех именах где ему место по этимологии: ХАЛИД вместо КАЛИД, ЗУЛЕЙХА вместо ЗУЛЕЙКА, БЕХАДЕР вместо БЕАДЕР, ОХРАН вместо ОРКАН и др.

б) написание согласного Й в положении И + А, И, Е. Например: АЛИЯ, ФАЗЛИЯ, РАБИЯ, ЗЕКИЯ, АЛИЙИН, РАБИЙИН, ЗЕКИЙИН и тп. В обратном положении А, И, Е + И согласный Й не следует писать. Например: Фаик, Гусеин, Муид, Аиша, Сеид, Смаил, Узеир и др.

в) произношение и написание КЙ вместо К в именах, которые содержат арабский согласный КАФ (кеф) перед гласными заднего ряда. Например: КЯМИЛА вместо КАМИЛА, КЯЗИМ вместо КАЗИМ, ШЕКЮР вместо ШЕКУР и др.

г) написание звонких согласных рядом с согласным Х, например: ЭДХЕМ, МИДХАТ, СУБХИЯ, ЭЗХЕР, ВАХДЕТ, БЕГХАНУМА и др.

д) устранение геминатов в тех именах, где они имеются, напр. Абдурахман, Гайрудин, Сидик и др.

Среди мусульманских имён восточного происхождения имеются и такие, у которых последний согласный произносится и звонко и глухо. Автор поэтому считает, что надо их писать: АХМЕД и АХМЕТ, МАХМУД и МАХМУТ, АЛМАС и АЛМАЗ, ЮНУС и ЮНУЗ, ИДРИС и ИДРИЗ . . . С другой же стороны, он допускает и написание согласно этимологии: АХМЕД, МАХМУД, АЛМАС, ЮНУС, ИДРИС . . . (только так).

Вторая часть статьи посвящается написанию иностранных имён восточного происхождения, главным образом из арабского языка. В связи с этим автор выступает против общепринятого написания арабских имён посредством английской или французской транскрипции или посредством арабских диалектов. Он предлагает, чтобы в нашей орфографии написание арабских имён нормировалось с учётом ЛИТЕРАТУРНОГО арабского языка. Ругает за формы: НЕДЖИБ, ДЖЕМАЛ, ХАЛИД, а не НАГИБ, ГАМАЛ, КАЛЕД.